

Данильчук, Петро. Істина в красі [Текст] : [письменник, кінорежисер, кінодраматург - Олександр Довженко] // Пенсійний кур`єр. – 2020. – 10 квіт. (№ 15). – С. 12 : фот.

**Істина в красі Олександр
Довженко пообіцяв членам
знімальної групи премію за
найкращу назву «свої фільми» —
вона мала містити одне слово ти
глибинно багатозначною. Хтось
запропонував назвати стрічку
«Земля» — режисер був абсолютно
щасливий.**

**Довженко створив її протягом
дев'яти місяців - проспівав, як
пісню. Порівняйте: наскрізь
брехливого, замовного
«Щорса», якого правив сам
Сталін, він вимучував майже
п'ять років! «Земля» була**

**єдиною кінокартиною майстра,
яку йому вдалося зробити
максимально близькою до
свого задуму — недарма, за
оцінкою ЮНЕСКО, вона
увійшла в п'ятірку найкращих
фільмів в історії кінематографу.**

Прем'єра відбулася 8 квітня 1930 року. Це було справжнє торжество українського культурного відродження. Однак

за дев'ять днів стрічку зняли з прокату, Довженка вкотре оголосили буржуазним націоналістом, його батька вигнали з колгоспу. Митця почали цькувати, що, зрештою, призвело до мистецької смерті майстра— за решту 26 років життя режисер не мав змоги зняти жодного вартого фільму. Дорогу ціну заплатив Довженко за свою «Землю», зате стрічка досі є камертоном художньої якості як для митців, так і для глядачів. Режисери світу включають у свої фільми «цитати» із «Землі». Приміром, один із героїв Вуді Аллена

переглядає «Землю», у Жулавського дія відбувається в будинку, на якому висить афіша «Землі», тощо. На інтернет-форумах глядачі різних країн гаряче обговорюють стрічку. Нею відкривають міжнародні кінофестивалі...

Українськи

й рай

Кінокартину створювали на одному подиху: не минуло й трьох днів після того, як Довженко прочитав у газеті про вбивство сільського комсомольця, як сценарій був готовий. Сюжет абсолютно відповідав більшовицькій ідеології:

комсомолец Василь приганяє в село перший трактор, переорює межі, роблячи землю спільною, колгоспною; за це куркуль убиває Василя, під час похорону активіста вся громада зголошується продовжити соціалістичну справу загиблого — усе.

І за цим примітивним плакатним сюжетом режисер зняв епічну філософську кінокартину. За це ще 1930 року європейці назвали його Гомером кіно. У Довженка земля — це лоно, з якого людина виходить для створення прекрасного, у яке повертається,

як у материнські обійми, тож не
вмирає, а проростає квітами,
стигне колоссям. Згадайте
усмішку на обличчі померлого діда
Семена: дитину, що грається
яблуками біля його тіла; Василеву
матір, що народжує маля під час
похорону свого сина. Земля — це
одвічне мірило людської моралі.
Вона благословляє праведника
Семена 75 років обробляти її, але
відмовляється прийняти
куркуля-вбивцю. Земля це одвічна
основа буття українського
хлібороба, що надає йому сенсу і
величі. Кадри селянської роботи в
полі згодом увійдуть в усі

радянські кінохроніки — і влада не переймалася. що це картини доколгоспного господарювання із забороненого фільму! Земля — це краса: розчесані вітром ниви, напоєні сонцем плоди, натхненні обличчя людей. Яким же мальовничим вийшов фільм! Довженко писав у щоденнику: «Если выбирать между красотой и правдой, я выбираю красоту. В ней более глубокой истины, чем в одной только голой правде Истинно только то, что прекрасно». Буяння землі, буяння людського начала, буяння творчої праці — українське село в

Довженка сите, українська земля — щедра, українці — працюючі й самодостатні. А Україна — райське місце на землі, життя в якому оновиться після загибелі Василя...

Це тепер ми знаємо, що слідом за першим трактором на цю землю до цих людей прийде голод, і українська квітка всохне. Та герої стрічки і сам режисер цього не знали.

Для них нове життя на землі, отой трактор і колгоспи — це просто нова можливість зробити землю ще прекраснішою.

І недарма у фіналі фільму Довженко заливає землю щедрою зливою — вона напуває спраглих за істиною, прояснює обрії тим, хто сумнівається. Ця злива, за задумом режисера, як священна купіль для оновленої соціалізмом землі. І те, що в кадрі після зливи Наталя, колишня наречена Василя, обіймає іншого хлопця, для режисера не зрада, а перемога життя, бо лоно жінки, як і лоно землі, не може бути порожнім...

У стрічці, як і в усіх фільмах Довженка, багато пафосу, однак він щиро прекрасний і абсолютно не викликає відчуття фальші.

Розправа й реабілітація

Після прем'єри відбулося 32 (!) обговорення фільму в різних інстанціях. Спочатку влада побачила в ньому втілення

соціалістичних лозунгів. Кінокартина отримала першу категорію, тобто її дозволяли показувати «для всякої аудиторії», однак Репертуарний комітет вимагав зважити на зауваження. Наприклад, прибрати «провокативні» кадри, де чоловіки для того, щоб трактор доїхав до села, охолоджують його радіатор власною сечею (метафоричний образ готовності хлібороба жити землею своїми сокамй); щоб публіка не відволікалася «от революционных похорон» Василя, вирізати для сільського глядача (а для міського

скоротити) сцену, у якій Наталя в безумній тузі за нареченим готова розшматувати своє оголене тіло (Довженко вважав її однією з ключових у фільмі: жінка немов помирає разом із коханим).

А за кілька днів Москва схаменулася. Її офіційну думку висловили письменник Фадєєв і режисер Пудовкін. мовляв, увесь той хліб, кавуни, яблука, що постійно з'являються в кадрі, є пропагандою одноосібництва: українці у фільмі живуть так добре, що незрозуміло, навіщо їм колгоспи.

Апофеозом «пролетарської

критики» став фейлетон Дем'яна Бедного в газеті «Известия», що трактував фільм ледь не як «бульварне кіно». Довженко, мовляв, зняв порнографію і відволікає «половыми гримасами» від соціалістичного будівництва. І взагалі, чи не тому дівка гола, щоб селяни подумали: радянська влада оббирає народ до нитки? Бедний був придворним кремлівським поетом, його слово було вироком влади — Довженко добре це розумів. «Я буквально посивів і постарів за кілька днів. Це була справжня психічна травма», — написав він. Був час,

коли режисер навіть «хотів умерти», однак сумний приклад Маяковського, який застрелився у квітні 1930-го. відвернув його від цієї думки.

...Фільм поклали на полицю з безглуздим формулюванням: «через натуралізм і замах на звичаї» Довженко мусив принизливо виправдовуватися за власну геніальність. Тоді він дивом уник долі Курбаса, Зерова, Куліша, інших представників українського культурного відродження, що стало «розстріляним». Вважають, що йому пощастило з кількох причин:

за нього вступився «актив художественного совета» радянських профспілок і Всеукраїнське об'єднання працівників революційної кінематографії. Вони назвали кінокартину «ценной как с художественной, так и с идеологической стороны»: на Заході, куди Москва продала «неправильну» стрічку, газети співали Довженку гучні дифірамби. Американці, приміром, визнали «Землю» найкращим іноземним фільмом 1930 року. Крім того, Сталіну для кінопропаганди був потрібен

талант режисера — недарма він довірив зняти фільм про Щорса саме Довженку.

...Радянська влада реабілітувала стрічку тільки через два роки після смерті митця — 1958-го кінокартину повезли на Всесвітню виставку в Брюссель, де її визнали світовим кіношедевром.

2012 року на замовлення Національного центру Олександра Довженка фільм було відреставровано, новий музичний супровід до нього створив український гурт «Даха-Браха». Після цього стрічка побувала на мистецьких

фестивалях більш як у 20 країнах світу, тріумфально репрезентуючи, як і 90 років тому, унікальну поетику українського мистецтва. Дійсно, класика — це коли й через 90 років від перегляду перехоплює подих...